

הסידות בפרשה

הרב יצחק שפירא

פרשת חקת

ארץ ישראל – תמיד מעל המציאות

האם קרקע בארץ ישראל יכולה להיות שייכת לגוי? שיעור יסוד
על סוגיית הבעלות על ארץ ישראל – ובמה ארץ ישראל שונה
מכל העולם?

עמון ומואב טהרו בסיחון

כיבוש ארץ סיחון המופיע בפרשת השבוע שלנו, פרשת חוקת, מעורר תמיהה גדולה. מצד אחד, התורה אוסרת על עם ישראל בצורה מפורשת להתגרות במואב ובעמון או לקחת מחבל ארצם, משום שהם ניתנו לירושה לבני לוט. ומצד שני, בפרשתנו אנו מוצאים את משה רבנו מוביל את העם לכיבוש שטחים נרחבים מהארנון ועד היבוק – שטחים שהיו שייכים במקורם למואב ועמון – ומיישב בהם את שבטי גד וראובן.

כיצד הותר הכיבוש הזה?

התשובה לכך טמונה בכלל שלימדו אותנו חז"ל: "עמון ומואב טהרו בסיחון" (גיטין לח, א). התורה עצמה מספרת לנו את הרקע לכיבוש של עם ישראל: "כִּי חָשְׁבוּן עִיר סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי הָיָא, וְהוּא נָלְחַם בְּמֶלֶךְ מוֹאָב הָרֹאשׁוֹן וַיִּקַּח אֶת כָּל אֶרְצוֹ מִיַּדוֹ עַד אֲרֹנֶן" (במדבר כא, כו).

במילים פשוטות, אף על פי שה' אסר על עם ישראל לכבוש את ארצם של עמון ומואב, האיסור הזה היה תקף רק כל עוד השטח נמצא תחת בעלותם. ברגע שבא סיחון מלך האמורי, נלחם בהם וכבש מידיהם את השטחים הללו, פקעה הבעלות של מואב ועמון. כעת, כאשר ישראל נלחמו בסיחון וכבשו את ארצו, הם לא לקחו דבר ממואב. הכיבוש של סיחון "טיהר" את הקרקע מהאיסור שהיה עליה.

כיצד ניתן לכבוש קרקע?

כדי להבין לעומק את היסוד ההלכתי של הכלל שלמדנו – "עמון ומואב טהרו בסיחון", עלינו להתבונן בסתירה (לכאורה) שקיימת בגדרי הקניין של התורה. מצד אחד, ההלכה היא ש"קרקע אינה נגזלת" (סוכה לא, א). אדם פרטי שישתלט בכוח הזרוע על שדה חברו, ואפילו יחזיק בה שנים רבות, אינו קונה אותה לעולם, והיא נשארת בבעלותו הגמורה של הנגזל. מצד שני, אצלנו בפרשה אנו רואים ש"כיבוש מלחמה" כן חל; מלך או ממלכה שכובשים שטח ארץ מיד ממלכה אחרת – הקרקע הופכת לקנויה להם על פי דין תורה.

כיצד שני הדינים הללו עולים בקנה אחד? מהו החילוק בין גזלן פרטי לבין מלך כובש?

במקרה של גזילה רגילה בין שני אנשים, הן הגוזל והן הנגזל נתונים תחת סמכות-על אחת – סמכותו של בית הדין. מאחר שגם הגוזל כפוף לדיינים, בית הדין מממש את סמכותו וקובע שהקרקע נותרת בחזקת בעליה.

לעומת זאת, במציאות של כיבוש בין ממלכות, הכובש והנכבש אינם נמצאים תחת סמכות של בית דין. כמובן, מלך שכובש קרקע אינו רואה את עצמו כפוף לבית הדין. במצב כזה, שבו בית הדין לא משמש בפועל כסמכות עליונה, בית הדין מחליט שבמקרה זה המציאות בשטח היא זו שקובעת.

המציאות היא הקובעת

כדי להבין מדוע התורה מחליטה שבמקרה זה המציאות היא הקובעת, נשים לב מה היו ההשלכות במציאות אילו התורה הייתה מחליטה הפוך:

קודם כל, אילו היה בית הדין קובע שקרקע כבושה אינה נקנית למלך הכובש אלא נשארת בבעלותו המשפטית של הנכבש, היה נוצר מצב אבסורדי וחוסר יציבות מוחלט. אזרחי הממלכה הכובשת לא היו יכולים, על פי דין תורה, לנהל חיים תקינים בשטחם החדש. נאסר היה עליהם לקנות ולמכור קרקעות, לבנות בתים, לזרוע או לנטוע, שהרי הקרקע אינה "שלהם" מבחינה הלכתית והם היו נחשבים למשתמשים ברכוש גזול. לכן, כדי לאפשר סדר עולם וחיים אנושיים תקינים באותם מקומות שבהם אין סמכות בית דין שתחזיר את המצב לקדמותו, קבעה התורה כי הכיבוש מועיל והקרקע נקנית לכובש.

השלכה נוספת נוגעת ליכולת להילחם חזרה ברשע. אילו קבענו שהקרקע אינה נכבשת, לא היה ניתן להילחם באופן קולקטיבי באנשי הממלכה הכובשת כדי להשיב את הארץ. במצב כזה, הדרך החוקית היחידה הייתה לתבוע לדין את האנשים הספציפיים שגזלו את השטח. ואם הללו לא היו מופיעים בבית הדין, מותר היה להפעיל כוח אך ורק נגד המלך עצמו או נגד אותם חיילים מסוימים שהשתתפו בפועל במשימת הכיבוש.

אולם, כאשר הדין קובע כי המציאות בשטח קובעת והכיבוש הצליח, הרי שהשטח הפך כעת לחלק מאותה ממלכה. ממילא, מוטלת חובה להילחם במלכות הכובשת כדי לשרש את הרשעה המשתלטת על המציאות. כשם שאנו מגייסים את אנשי המלכות שלנו להילחם ברשעותה של המלכות השכנה, כך אנו רואים בכלל אזרחי המלכות השכנה אחראים למעשי מלכם; אדרבה, אחריותם של אזרחי המדינה הכובשת לכך שמלכותם לא תנהג ברשעות, גדולה אף יותר מהאחריות שלנו. מסיבה זו, הדין מתיר לפגוע גם בממונם ובחוסנם של כלל אנשי אותה מלכות, ובדרך זו להשבית ולבלום את מעשי הרשעה של המלך הכובש ולהשיב את הצדק.

ארץ ישראל – מעל המציאות

כל מה שדיברנו עליו עד עכשיו נכון רק לגבי חוץ לארץ. שם, כשמדינה אחת כובשת שטח ממדינה אחרת, השטח באמת עובר לבעלותה.

אבל האם זה המצב גם בארץ ישראל? האם כשהגויים כובשים מאיתנו את הארץ, היא הופכת לשלהם?

התשובה היא כמובן שהגויים לא יכולים לקחת לנו את הארץ. בחוץ לארץ המציאות בשטח היא זו שקובעת. לעומת זאת, ארץ ישראל מעל למציאות הרגילה – היא שייכת לקדוש ברוך הוא. לכן, רק רצון ה' קובע מה קורה בה. מכיוון שה' רוצה לתת לנו את הארץ, אף אחד לא יכול לגזול אותה מאיתנו ושום כיבוש לא יתפוס לגביה.

המצוות המיוחדות של הארץ, כמו שמיטה בכל שנה שביעית ויובל בכל שנה חמישים, מזכירות לנו שהארץ שייכת לה' ולא לנו. אילו הארץ הייתה רכוש פרטי שלנו, גויים היו יכולים לכבוש ולגזול אותה מאיתנו. אך המצוות הללו מוכיחות שהארץ היא של ה' – וממנו אי אפשר לקחת דבר.

שבת שלום!

בית המדרש 'עוד יוסף חי'

